

Някъде между 1635 и 1638 г. Питер Паул Рубенс (1577 - 1640) създава една от своите не най-неизвестни творби „Пиршеството на Т.“, днес в Музея „Прадо“ в Мадрид. Откъде черпи вдъхновение великият художник? Дали от очарователната поема на Овидий „Метаморфози“ или от Шекспировата трагедия „Тит Андроникус“...? Или по онова време все още в Европа са съхранени преписи на трагедията на самия Софокъл „Терей“, която поставя тази хилядолетна традиция?

През 1836 г. от външната страна на Пропилеите на атинския акропол е открита странна мраморна скулптурна група (сега в Музея на акропола) с големина, надхвърляща човешки ръст. Тя е представена от малко дете, увиснало в уплаха на дрехата на изправена жена. Напрежението на мускулите на дясната ръка на жената загатват, че тя държи нещо - евентуално нож. Това движение може да обясни уплахата на детето, което гледа назад с ужас убийственото оръжие и се опитва да се скрие в гънките на пеплоса...

През II в. в своето „Описание на Елада“ Павзаний съобщава, че скулпторът Алкмен дарил една статуарна група „Прокна и Итис“ [1, 24, 3], което съответства на приблизителната датировка на намерената на акропола творба - втората половина на V в. пр. Хр. Сходството в стила на изработката с тази на статуята на Арес (Агора S 870) във фриза внушава на някои изследователи, че авторът е именно скулпторът Алкмен. Датировките са провокирани, разбира се априорно, от хипотетичните датировки на постановката на Софоклевата трагедия „Терей“, поставила началото на устойчивата литературна традиция за атинските сестри Прокна и Филомела, дъщери на цар Пандион, които убиват детето Итис и приготвят от плътта му „безсъвестна гощавка“ за собствения му баща Т., царя на траките. Затова някои отнасят статуарната група към периода между 430 и 420 г. пр. Хр., към която други хипотетично отнасят постановката. Освен това, въз основа на техниката на изработване, се допуска, че тя е по-скоро оригинал, отколкото копие на бронзов първообраз.□

Предполагаеми сцени от мита за Т. се появяват върху произведения на изкуството и особено върху изображения на вазописта от втората половина на V и началото на IV в. пр. Хр., но поради фрагментираността им е трудно сюжетът да се идентифициран със сигурност и да се проследи развитието на евентуално драматургично влияние върху тях. Най-ранното свидетелство на вазописта относно мита за Т. може да се предположи в една датирана в 60-те години на V в. пр. Хр. ваза (сега във Villa Giulia - 3579).

Малка група вази от Южна Италия, която представя мотиви от този сюжет, свидетелства за устойчивост на традицията поне до 330 г. пр. Хр. Един фрагмент от апулийски скифос на „Берлинския художник на танцьорки“ (Bibliothèque Nationale), датиран около 430/20 г. пр. Хр., подсказва за подобен мотив с надписа си ὈϚῆῤῥῶ над

главата на един мъж.

Две други южноиталийски вази, които обаче са лишени от подсказващи надписи, дават повод на изследвателите да търсят в тях изображение на сцени от мита за Т. и тяхната драматургична интерпретация. Върху един кратер от Лукания (сега в Лувъра - СА 2193), приписван на художника Долон или на неговия кръг и датиран между 400 и 370/60 г. пр. Хр., в ляво е изобразен брадат мъж в богато бродирана дреха с дълги ръкави, характерна за царските персонажи в атическата трагедия. Той държи в дясната си ръка скиптър, а с другата сочи на стоящата пред него жена приближаващата се от дясната ѝ страна млада девойка. Жената също е с царски одежди - с **полос** и шлейф на главата, а ръцете и горната част на тялото са закрити от падаща в богати гънки бродирана пелерина. Пристъпващата към нея девойка е облечена в лек **хитон**; тя носи в лявата си ръка кутийка, а в дясната протяга бродирана по краищата дреха към "царицата". Очевидно носи дарове. Зад нея стои брадат мъж в къс, неукрасен хитон - вероятно прислужник. Изказано е предположение, че в това изображение присъства мотивът на предаването на бродирания от Филомела за Прокна **пеплос**, поради което девойката с даровете е уподобена на прислужница.

Атрибутите на девойката намекват за ритуала на **арефорките**, които поднасят на Атина пеплос и мистична кутийка, изработени от тях в 9-те месеца предхождащи Панатенеите, както и сандъче, с поставени от жриците никому неизвестни свещени предмети. Ако този ритуален мотив е бил експлоатиран в трагедията на Софокъл, то кратерът на Долон би бил незаменима илюстрация на мито-ритуалните отношения в драматургичното действие на Софоклевата трагедия.

Две червенофигурни атически чаши и един метоп могат да се идентифицират като евентуални изображения на мита за Прокна и Филомела. Върху силно повредения рисуван метоп от Термон в Етолия с трудно възстановим надпис, разчетен като "Хелидон" (лястовица) и "Аедон" (славей), се долавя мотивът за убийството на момчето (Итис). Изображението представя две жени в профил, застанали една срещу друга, наведени напред, над някакъв намиращ се между тях предмет, който е силно повреден и не е реконструируем. Над главата на стоящата в дясно се чете HELIDFON (лястовица). Над лявата фигура са запазени само някои букви. Много е вероятно върху метопа да е било изобразено убиването на Итис или подготовката на зловещата гощавка.

Подобна сцена е изобразена върху червенофигурна чаша от строгия стил (сега в Лувъра). Майката държи отрязаната глава на момчето пред себе си; срещу нея е сестрата с меч, която живо ѝ прави знак с ръце, че езикът ѝ е отрязан. Оспорваната възстановка на надписа A(I)EDONAI (*Славей*) върху червенофигурна атическа чаша от

строгия стил (сега в Мюнхен (Munich 2638) също събужда алузия за евентуална илюстрация на известния мит.

Друга сцена от Софоклевата трагедия „Терей“ е потърсена в силно повреденото изображение върху един фрагмент от кампански съд, сега в музея „Албертинум“ в Дрезден (ZV 2891), приписван на художника Caivano и датиран около 350 - 320 г. пр. Хр. В центъра на сцената е един "трагедиен цар" в декориран хитон, раздвижен около краката му в богато надиплени гънки, което подсказва неговия бяг. Той излиза (разярен?) от вратите на "двореца", а от двете му страни отстъпват тичешком две жени, които носят еднакви бродирани одежди. Жената отляво е с покрита глава и гледа уплашено към другата.

Може да се предположи, че "царят" ги преследва. В дясната си ръка той държи нещо, което е трудно да се реконструира. Изследователите го разпознават като двуостра бравда, с каквато е представен в описанието на мита у Аполодор (pšlekuj) [Apollodor, 3, 14, 8] или евентуално - кост от тялото на детето. Изображението често събужда асоциации с известната сцена от Аристофановата комедия „Лизистрата“ [Aristoph., *Lysistr.* 563], в която войнствен тракиец, който размахва копие и щит, е сравнен с Т.

Върху един намерен в Пестум фрагмент се вижда подобно изображение на преследващия жените Т., от чийто колан висят характерните за дионисовия празничен контекст нишки. Върху една неаполска ваза (Naples 3233) изглежда може да се идентифицира яздейният тракийски цар, въоръжен с две копия. Със Софоклевия „Терей“ се асоциира един особено оспорван полихромен тарантински фрагмент (Gnathia krater, Würzburg - 832), изобразяващ актьор, който държи маската си. Фрагментът е датиран около 340 г. пр. Хр.

Една, намерена на о. Родос червенофигурна атическа хидрия (сега в Британския музей - № E 818), също ни връща сюжетно към театралното битие на мита за Т. Съдът е атическо производство и се датира в началото на IV в. пр. Хр. Въпреки грубия и видимо небрежен рисунък с подчертано гротесков маниер, изображението внушава доста убедително, че представя театрална сцена, която може да потърси идентификация сред популярните атически драми на тази епоха.

Изображението представя три мъжки фигури. В центъра, с поглед, вперен в зрителя, е изобразен фронтално брадат мъж, облечен в къс препасан в талията хитон. Върху него е наметната богато декориранно **зейра** (наметало), с ивици от растителни мотиви - лозови или бръшлянови листа. Върху главата на мъжа е нахлупена странна шапка със спускащи се към раменете надолу краища, подобно на характерния за траките **алопекос**. С дясната си ръка мъжът държи пред устата си крак от мъртво дете, вероятно от тялото на мъртво дете, което държи в лявата си ръка. То е голо и дългите му коси се спускат от увисналата му безжизнено надолу глава.

В дясно от централната фигура е изобразен друг, облечен по същия начин брадат мъж, който бяга ужасен от него с извърната назад глава. В дясната си ръка държи дълга пръчка/копие(?). За съжаление част от изображението е повредено.

В ляво е представена в профил друга гротескова мъжка фигура с брада, облечена в дълга до петите и богато надиплена дреха. Косата му е дълга и увенчана с бръшлян. В дясната си ръка държи тирс, атрибут на Дионис. Лявата му ръка е протегната в жест, сякаш в опит да възпре брадатия мъж от ужасното му деяние. Много е вероятно централната фигура, извършваща зловещата педофагия, да се идентифицира с един паратрагически "Т.", когото театралният Дионис се опитва да възпре от ужасното деяние, докато фигурата на бягащия в ляво тракиец ще олицетворява (хора на) тракийските мъже, потресени от случващото се.

Ваня Лозанова

Литература:

Trendall, A. D., Webster, T. B. L. Illustrations of Greek Drama. London, 1971, III.3, 35

-
-
-
-
-
-
-
-
-
-